

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
DIPLOMSKI STUDIJ INFORMACIJSKIH ZNANOSTI
Izvanredni studij bibliotekarstva

Marina Rade

**Razvoj čitalačkih vještina uz pomoć životinja:
osvrt na program R.E.A.D. Čitaj (o) psu**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ana Barbarić, prof.

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Uvod	5
1. RAZVOJNI PUT ČITANJA.....	6
1.1. Unutarnji preduvjeti za razvoj čitanja.....	9
1.2. Vanjski preduvjeti za razvoj čitanja.....	10
1.3. O početnome čitanju.....	13
1.4. Poteškoće u čitanju.....	15
.	
2. KNJIŽNICE U PROMICANJU ČITANJA.....	18
2.1. Knjižnica i škola.....	19
2.2. Programi za poticanje čitanja u školskoj knjižnici.....	20
3. ČITANJE ŽIVOTINJAMA.....	22
3.1. Kako ljudi utječu na pse i psi na ljude?.....	22
3.1.1. Psi nas čitaju.....	24
3.2. Zašto čitati psu?.....	25
3.2.1. Program R.E.A.D. Čitaj (o)psu.....	25
3.3. Program R.E.A.D. u školskoj knjižnici OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu.....	27
Zaključak	32
Literatura	33

Razvoj čitalačkih vještina uz pomoć životinja: osvrt na program R.E.A.D. Čitaj (o) psu

Sažetak: Diplomski rad raspravlja o razvoju čitalačkih vještina od najranije dobi. Svrha diplomskog rada je davanje doprinosa teoriji o čimbenicima razvoja čitalačkih vještina uz pomoć životinja. Rad analizira vanjske i unutarnje utjecaje u razvoju te poteškoćama koje se tijekom tog procesa mogu pojaviti. Rad daje osvrt na ulogu školskih knjižnica u poticanju čitalačkih vještina dajući primjere konkretnih aktivnosti i programa koji se mogu provoditi u cilju otklanjanja poteškoća. U tom kontekstu diplomski rad daje osvrt na radionicu čitanja psu kao jednom od načina razvoja čitalačkih vještina te daje uvid u evaluaciju provedenog programa.

Ključne riječi: razvoj čitanja, poteškoće u čitanju, školske knjižnice, čitanje psu

Development of reading skills with the help of animals: review of program R.E.A.D. “Reading to the dog”

Abstract: Graduation thesis discusses the development of reading skills from the earliest age. The purpose of the thesis is to contribute to the theory of the development of literacy skills with the help of animals. The paper analyzes the external and internal impacts of development and the difficulties that may occur during that process. This paper gives an overview of the role of school libraries in promoting literacy skills by providing examples of specific activities and programs that can be implemented in order to overcome the difficulties. In this context, the thesis gives a review of the dog reading workshop as one of the ways of the development of literacy skills and gives an insight into the evaluation of the implemented program.

Keywords: reading development, reading difficulties, school libraries, reading to the dog

Uvod

U ovom radu na temu „Razvoj čitalačkih vještina uz pomoć životinja:osvrt na program R.E.A.D. Čitaj (o) psu“ govori se o razvoju čitalačkih vještina i o ulozi prisutnosti životinja prilikom stjecanja istih. Naglasak u ovom diplomskom radu je na psu knjižničaru koji pomaže djeci prilikom određenih poteškoća u razvoju čitanja koje mogu biti govorno-jezične, ali i emocionalne poteškoće poput straha od javnog nastupa, nedostatka pažnje i disleksije.

Rad je podijeljen na tri dijela. U prvom dijelu diplomskog rada govori se o razdoblju djeteta u kojem se događaju ključni trenuci razvoja čitanja, o unutarnjim, ali i onim podjednako važnim-vanjskim čimbenicima razvoja čitanja. Posebnu ulogu u tom procesu imaju roditelji koji stvaraju pozitivno i poticajno okruženje te svoje stavove o čitanju i općenito o važnosti obrazovanja prenose na svoju djecu. U ovom dijelu dotaknut ću se i teme poteškoća u razvoju čitanja, naročito disleksije kao glavnog uzročnika poteškoća u čitanju.

U drugom dijelu rada skrenut će se pozornost na ulogu školske knjižnice u stjecanju početnih čitalačkih vještina, a na primjerima različitih programa i aktivnosti knjižnice u OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu pružit će se uvid u to kako školska knjižnica može na, ali i na usavršavanje čitalačkih vještina.

U trećem poglavlju ovog rada prikazat će se u kojoj mjeri životinje utječu na razvoj čitalačkih vještina. Pas se odavno smatra čovjekovim najboljim prijateljem, a od nedavno i jednim od najboljih učitelja u stjecanju vještine čitanja. Na početku poglavlja govori se više o tome kako pas djeluje na čovjeka. Naime, bilo je važno istaknuti na što sve pas ima utjecaja u našim životima te koliko su pozitivnih učinaka brojni znanstvenici diljem svijeta dokazali u svojim istraživanjima.

O veoma pozitivnim učincima i sjajnim rezultatima koje je pas Kyuss sa svojom vlasnicom i voditeljicom projekta pod nazivom R.E.A.D. Čitaj (o) psu postigao u OŠ Vladimira Nazora Potpićan govorit ću u posljednjem dijelu ovog poglavlja i time bar donekle pokušati ukazati na važnost sveobuhvatnosti pristupa djetetu prilikom početnog usvajanja najvažnijeg elementa stjecanja znanja i temelja cjeloživotnog učenja, a to je čitanje.

1. Razvojni put čitanja

*Djeca postaju čitatelji u naručjima svojih roditelja.*¹

Emilie Buchwald

Početni interes za čitanje seže u rani proces razvoja čitanja i čitalačkih sposobnosti pojedinca, puno prije polaska u školu. Njegov početak započinje u krugu obitelji i predškolskome razdoblju. Karol Visinko u knjizi *Čitanje, poučavanje i učenje* naglašava kako prije polaska u školu ključnu ulogu imaju roditelji te svi ostali koji skrbe o djetetu, odgojitelji, knjižničari, pa čak i pedijatri². Čitanjem dolazi do interakcije teksta i čitatelja, a to znači sjedinjenje znanja, iskustva, činjenica i spoznaja, u kojoj autor i čitatelj postaju pripadnici jedne te iste interpretativne zajednice. Još od tridesetih godina 20. stoljeća razvojna psihologija pokazuje interes za istraživanje čitanja i razvoja čitateljske vještine kod djece, što se od tada počinje spoznavati kao proces neodvojiv od razvoja cjelokupne ličnosti pojedinca.

H. R. Jauss i W. Iser razvijaju u SAD-u književnoteoretsku školu poznatu pod nazivom teorija recepcije ili teorija čitateljskog odgovora. Prema ovim znanstvenicima čitatelj može opažati djelo u užem horizontu svojih vlastitih književnih očekivanja. Ove nam spoznaje pomažu da sagledamo i dijete čitatelja, njegove objektivne mogućnosti doživljaja književnog teksta i očekivanja s obzirom na životno i čitateljsko iskustvo koje ima u pojedinim fazama svojeg literarno-estetskog razvoja te da mu, shodno tome, ponudimo sadržaje za čitanje, bilo književne ili neknjiževne.³ Prema najkraćoj definiciji čitanje bi bila čovjekova sposobnost dešifriranja dogovorenog sustava znakova i shvaćanja poruke koju oni nose. Ono, dakle, uvelike ovisi o individualnom stupnju postignutih kognitivnih, socijalnih i emocionalnih vještina. Kada se najjednostavnije želi podijeliti vrste čitanja, onda se obično ističe čitanje radi zabave te čitanje radi dobivanja informacija i učenja.

---

¹ Lukin portal za djecu i obitelj. Dostupno na: <http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html>. (03.04.2018.).

² Visinko, Karol. *Čitanje, poučavanje i učenje*. Zagreb:Školska knjiga, 2014. Str. 161.

³ Kuvač-Levačić, Kornelija. *Razvoj i vrste čitanja, tipologija čitatelja s obzirom na čitanje »neknjiževnih« tekstova*. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/03.html> (27.02.2018.).

Giehrl govori o pet faza literarno-estetskog razvoja⁴:

- **Dijete još ne čita – do 6. godine**

Ishodište literarno-estetskog razvoja u ovoj fazi predstavljaju:

- predivjesni estetski pradoživljaji, kao vezanost uz predmete, pokrete, položaje (rime uz igru, uspavanke, slikovnice, bajke, lutkarski igrokazi...)
- spoznajni procesi vezani uz razvoj jezika.

Početak literarne prijemčivosti nastupa u trenutku kad dijete može prepoznati i imenovati predmet, tj. kad počinje apstraktno mišljenje. Giehrl u ovoj fazi naglašava važnost slikovnica. Prve slikovnice predstavljaju zametke informacijskoga, kognitivnoga i literarnoga čitanja. U njima se povezuje jezični i likovni doživljaj što zajedno predstavlja bitan uvjet za kasniji djetetov literarni razvoj. Djeca koja odrastaju u jezično bogatoj okolini lakše i brže osjete čari literarnog svijeta. Pričanje priča ne može zamijeniti nikakvo tehničko pomagalo. U literarno gradivo ranog djetinjstva spadaju i riječi popularnih pjesama i reklama.

- **Počeci samostalnog čitanja – od 7. do 9. godine**

U ovoj fazi dijete uči potvrditi svoje socijalne interese, a čitanjem osvaja nove mogućnosti izražavanja. U ovom razdoblju snažno napreduje kognitivni razvoj, a prati ga interes za časopise i djetetu dostupnu stručnu ili, bolje rečeno, popularno-znanstvenu literaturu. Sa socijalizacijom dolazi potreba za literaturom o vršnjacima i pričama o životinjama, ali ne odgovaraju im pustolovne priče i realistična herojska djela u kojoj je glavni lik odrasli muškarac.

- **Kasnije djetinjstvo – od 9. do 12. godine**

U ovoj razvojnoj fazi dijete proširuje svoje obzore i oblikuje posebne interese. Razvoj teoretske inteligencije prati kritičko razmišljanje o pročitanoj. U ovoj se fazi razvijaju informativno i kognitivno čitanje (oko 11. godine). Realističnom i ekstrovertiranom djetetu te dobi odgovara informativno čitanje jer mnogi žele proširiti znanje stečeno u školi, upoznati nepoznate zemlje, biljno i životinjsko carstvo, tehnologiju. Mnoge zanimaju kulture starih vremena i naroda.

---

⁴ Razvoj i vrste čitanja, tipologija čitatelja s obzirom na čitanje »neknjiževnih« tekstova. Kuvač-Levačić, Kornelija.. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/03.html> (27.02.2018.).

Javlja se i pojava »gutanja« knjiga (evazivno čitanje), no uz pravilno vođenje mogu shvatiti i jezičnu stranu književne umjetnine. Može ih se pripremiti za intenzivni doživljaj lirike, no ostaju nezreli za dublje poimanje dramske problematike. Dječaci žele biti poput literarnih junaka u pustolovnim djelima, a djevojčice razmišljaju o velikim ljubavnim osjećajima koje smiju doživljavati odrasli. Dječaci čitaju tekstove o antičkoj i istočnoj mitologiji, svijetu strave i užasa, dok djevojčice, uz ovo posljednje, još uvijek čuvaju zanimanje za bajku. I jedni i drugi žele istraživati svijet odraslih. Zanimljivo je spomenuti kako Giehrl ima negativan stav prema stripovima jer oni, prema njemu, koče jezični i psihološki razvoj brutalnošću i kičem.

- **Diferencijacija čitanja – od 13/14. do 17. godine**

U ovoj razvojnoj fazi se oblikuju tipovi čitatelja, traži se štivo koje odgovara emocionalnom stanju pojedinca. Put do klasičnog romana i novele ranije pronalaze djevojke. Informativno čitanje oblikuje se u pubertetu do oblika koji se zadržava u kasnijim godinama. Mladež čita časopise tražeći najjednostavnije informacije o životu odraslih (politika, gospodarstvo, kultura...) i znanje o jasno definiranim područjima interesa u stručnoj literaturi za odrasle. Potreba za informacijama u toj je dobi još uvijek emotivno obojena što pokazuje interes za popularno-znanstvenu literaturu, dok se kasnije sve više traži neutralna, stručna i opća informacija. Sposobnost za najzahtjevnije vrste čitanja razvija se jako sporo, ali konstantno te sa 17 ili 18 godina dostiže onaj stupanj koji je predispozicija za početak zrele, formirane sposobnosti čitanja.

Charlotte Bühler (1893–1974) i Susanne Engelmann (1886–1963) prepoznaju prvu specijalizaciju čitanja u tzv. Robinzonovu razdoblju koje smještaju između 9. i 11/12. godine života. Dječji razvoj u toj fazi karakterizira zanimanje za stvarne događaje pa su, prema tome, poželjni tekstovi putopisa, priča o otkrićima, istraživanjima, pustolovnih priča i priča iz školske okoline. Djeca te dobi oduševljavaju se herojskim karakterima, praktičnim, pametnim i snalažljivim likovima. U tzv. herojskom razdoblju koje traje od 12. do 15. godine kod mladih se čitatelja javlja sklonost idealnom junaku (moralnom, plemenitom, neustrašivom) jer je identifikacija s junakom koji djeluje iz plemenitih pobuda karakteristična za adolescenciju. Ona mu daje nadu da se konflikt sa svijetom može riješiti i da položaj buntovnika nije beznadan. U ovom razdoblju autorice prepoznaju kraj interesa za dječju književnost. Od 15. do 20. godine prema istraživanjima Bühler – Engelmann razdoblje je lirike i romana što je povezano s refleksijom o unutrašnjem životu, razmišljanjima o svijetu, smislu života u toj dobi. Roman

služi kao nadomjestak za životno iskustvo, no danas njegovu ulogu preuzimaju sadržaji elektroničkih medija.⁵

1.1. Unutarnji preduvjeti za razvoj čitanja

Čitanje je složena aktivnost koja ovisi o nekoliko sposobnosti i vještina koje se postupno razvijaju, a podrazumijeva razumijevanje pisane poruke. Za razumijevanje napisanog, odnosno pisane poruke, dijete treba prije svega vidjeti grafem (slovo), povezati ga s fonemom (glasom), izdvojiti glasove u riječima te ih kasnije spajati u smislene i razumljive cjeline, odnosno riječi. Novija istraživanja naglašavaju važnost dvaju osnovnih elemenata čitalačke vještine, a to su govor i glasovna osjetljivost djeteta. Stoga je nužno sustavno razvijati predčitalačke i čitalačke vještine u predškolskome razdoblju: razvijati govor, izražavanje i razumijevanje govora kroz igru koja mora biti zanimljiva, zabavna, dozirana i motivirajuća.⁶ Da bi dijete moglo čitati, primiti informacije u pisanom obliku i usvajati određena znanja potrebno je da ima razvijene i usvojene **predvještine čitanja i pisanja**, tj. predčitalačke vještine, a to su⁷:

- Uredan govorno-jezični razvoj
- Razvijena fonološka svjesnost
- Veza fonem-grafem
- Uredan razvoj pamćenja, pažnje, koncentracije
- Sposobnost djeteta da razumije ono što govori, da razumije govor drugih, da razumije sadržaj priče te da ju samo može prepričati
- Uredan izgovor svih glasova prije šeste godine
- Lakoća u učenju pjesmica napamet
- Lakoća u pamćenju pjesmica, priča, slika i događaja
- Motorička spretnost
- Interes za crtanje i pisanje
- Sposobnost uočavanja rima i stvaranje vlastitih rima.

---

⁵ Kuvač-Levačić, Kornelija. Razvoj i vrste čitanja, tipologija čitatelja s obzirom na čitanje »neknjiževnih« tekstova. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/03.html> Kornelija Kuvač-Levačić (27.02.2018.).

⁶ Predčitalačke vještine. <http://maliprinczadjecu.wixsite.com/maliprinc/predcitacke-vjetine> (4.03.2018.).

⁷ Predvještine čitanja i pisanja. <http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (10.01.2018.)

- Sposobnost glasovne analize (rastavljanje riječi na slogove i glasove)
- Sposobnost glasovne sinteze (spajanje slogova i glasova u riječ)
- Razumjeti priče koje mu se pričaju, znati prepričati jednostavnu i kratku priču
- Shvatiti da pisani tekst sadrži pisanu poruku
- Znati kako se drži knjiga, okreću listovi, kako tekst teče s lijeva nadesno, i odozgo nadolje
- Znati da se tekst sastoji od rečenica, rečenica od riječi, a riječ od glasova
- Prepoznati sluhom pojedinačne glasove u riječi te znati rastaviti riječi na glasove (glasovna analiza) te sastaviti glasove u riječ (glasovna sinteza)
- Prepoznavati slova abecede
- Znati pročitati i napisati vlastito ime

Mira Č. Obradović napominje kako su glavne sastavnice i preduvjeti zrelog čitanja: fonemska svjesnost, dekodiranje (primjena abecednoga načela), tečnost, rječnik i razumijevanje pri čitanju. Među unutarnje čimbenike autorica navodi gensku funkciju i neoštećenost živčanoga funkcioniranja. Ističe i kako je presudno postojanje motivacije za čitanje koja ovisi o vanjskim čimbenicima.⁸

1.2. Vanjski preduvjeti za razvoj čitanja

Stručnjaci navode, a i samo je po sebi jasno da **učenje čitanja ne smije i ne mora biti dosadno i suhoparno**. Savjetuju biranje zabavnih sadržaja i kraće tekstove sa zanimljivim ilustracijama. Dijete koje je tijekom igre, razgovora i zajedničkog čitanja s roditeljima ovladalo predčitalačkim vještinama bit će u potpunosti spremno za učenje i čitanje. Čudina-Obradović navodi da među vanjske čimbenike spadaju obitelj (materijalni uvjeti, stavovi i vrijednosti, poticajnost okoline, podupiranje samostalnosti, nazočnost i emocionalna potpora), predškolsko podučavanje, školsko podučavanje i pravopisna svojstva jezika.⁹ U vanjske čimbenike razvoja pojedinca, ali i čitanja ulazi slučaj, kao bolest, trauma, selidba, ili neke za pojedinca specifične okolnosti poput mentorstva, prijateljstva, blizine kulturnih ustanova i sl.¹⁰

⁸ Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 23.

⁹ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 23.

¹⁰ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, str. 47.

Sve je više podataka o utjecaju vanjskih čimbenika na razvoj čitanja. **Aktivno bavljenje djetetom tijekom prve godine života** smatra se presudnim za njegov daljnji razvoj. U tom se razdoblju stvara najveći broj veza i novih živčanih izdanaka nužnih za djetetovo učenje, a najvažniji čimbenik u poticajnoj okolini bit će ljudi koji djecu vole, grle, pjevaju im, pričaju i čitaju slikovnice.¹¹ Već s dvije godine gledajući kako netko piše i čita dijete shvaća da tekst nosi poruku i razvija motivaciju za učenjem čitanja. Za razvoj predčitalačkih vještina važno je s djetetom puno razgovarati, neprestano osvještivati postojanje riječi, glasova i slova, odgovarati na djetetova pitanja i zajedno čitati slikovnice. Stručnjaci savjetuju igru dramatizacije s djetetom, poticanje na prepričavanje priča i događaja, postavljanje pitanja o pročitanoj, igranje pogađanja predmeta na temelju opisa ili pogađanja riječi na temelju imitacije pokretom, izmišljanje vlastitih priča, smiješnih nadimaka, igranje prepoznavanja slova u okolini, igru riječima (suprotnosti, usporedbe...). Važno je i učlaniti dijete u knjižnicu kako bi samostalno posuđivalo slikovnice, izrađivati s djetetom slikovnice bez teksta na kojima će opisati što vidi na svakoj slici. Korisno je poticati dijete na traženje riječi koje se rimuju sa zadanom riječi kao i igranje prepoznavanja i pamćenja slova, povezivanja slova s glasom i sl.

Čudina-Obradović navodi tri glavna izvora vanjskih utjecaja na razvoj vještine čitanja: **obitelj, predškolski odgoj i škola.**¹² Obitelj utječe na djetetovo napredovanje u čitanju svojim materijalnim mogućnostima, ozračjem koje stvara, svojim stavovima, navikama i ponašanjem u vezi s čitanjem, nenamjernim poticanjem govorne i čitalačke aktivnosti, te raznim oblicima namjernog i organiziranog podučavanja čitanja. Roditeljski stavovi prema čitanju i važnosti čitanja djeluju na djetetovu uspješnost u učenju čitanja. Skupina istraživača pod vodstvom autora Sonenscheina i Bakera utvrdila je da su za čitanje motivirana i zainteresirana za knjigu predškolska djeca onih roditelja koji doživljavaju čitanje i provode čitalačke aktivnosti kao oblik zabave.¹³ Takvi roditelji i sami cijene i vole knjigu, uživaju čitajući djetetu, smišljaju rime i nove riječi, a na taj način djeca prirodnim putem od ljubavi prema roditeljima i svemu što roditelji vole, zavole knjigu te budu motivirana da i sama usvoje mogućnost uživanja u knjizi. Roditelji koji ne uživaju u čitanju kao i oni koji djetetovo učenje čitanja doživljavaju kao

---

¹¹ Predvještine čitanja i pisanja. Dostupno na: <http://maliprinczadjecu.wixsite.com/maliprinc/predcitake-vjetine> (06.03.2018.)

¹² Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 48.

¹³ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 51.

ozbiljnu obvezu i nastoje je ostvariti strogim metodama prisile i kontrole, ne uspiju ispuniti motivacijske preduvjete. Osim motivacijskog elementa, roditelji imaju ulogu i u poticanju djetetove samostalnosti. Ona se postiže toplinom, (ne)odbacivanjem djeteta, uspostavljanjem strukture, uspostavljanjem reda nasuprot kaosu, podupiranje autonomije i poticanje nasuprot prisile.¹⁴ Važno je da dijete slobodno odlučuje o izboru teksta, pokazivanjem zanimanja za ono što čita i raspravom o pročitanoj.

Boravak djeteta u vrtiću znatno povećava spremnost za čitanje, i to osobito one djece čiji su roditelji niže obrazovne razine.¹⁵ Različite predškolske ustanove mogu zamijeniti kvalitetno roditeljsko okruženje ako sustavno provode poticajne razvojne programe. Stoga se nameće pitanje sadržaja učenja, tj. predškolskoga kurikuluma. Stručnjaci ističu da je jedan od važnih mjerila djetetove matematičke spremnosti spoznaja „za jedan više“, što znači da može u glavi zamisliti da je šest za jedan više od pet, a pet za jedan manje od šest. Čudina-Obradović iz toga zaključuje da je **zrelost mišljenja** djeteta mnogo veća garancija njegove uspješnosti u školi nego znanje slova, brojeva i nekih podataka o svijetu. Novija su istraživanja pokazala da su još neki elementi presudni za pripremljenost djeteta za čitanje, a to su razvijena **socijalno-emocionalna regulacija (samoregulacija) i samostalnost**. U samoregulaciju pripadaju usmjeravanja i zadržavanje pozornosti (slušanje i razumijevanje uputa), rado pamćenje i inhibicija reakcije (suzdržavanje od reagiranja ili ispravljanja svoje reakcije).¹⁶

1.3. O početnome čitanju

Većinu roditelja brine treba li njihovo dijete prije polaska u školu znati čitati. Neka djeca pri polasku u prvi razred ne raspoznaju slova, neka raspoznaju slova, ali ne čitaju, a neka znaju čitati. Na taj način nastaju velike razlike u znanju koje djeca donose u prvi razred. Stručnjaci tvrde kako je najvažnije da dijete savlada predčitalačke vještine o kojima je prethodno više napisano.¹⁷ Većina se slaže oko jednoga: za budući razvoj predčitalačkih vještina veoma je važan uredan govorno-jezični razvoj djeteta, u kojem temeljnu ulogu imaju roditelji. Najjednostavniji način poticanja govorno-jezičnog razvoja djeteta je pričanje priča,

---

¹⁴ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 54.

¹⁵ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 57.

¹⁶ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 59.

¹⁷ Predvještine čitanja i pisanja. Dostupno na: <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (06.03.2018.).

listanje i pregledavanje slika, uočavanje bitnog, čitanjem i prepričavanjem slikovnica nakon kojeg slijedi čitanje teksta pretvorenog u priču. Time se od najranije dobi obogaćuje djetetov rječnik.

Korisne govorno-jezične igre koje potiču predčitalačke vještine su¹⁸:

- Prepoznavanje i imenovanje poznatih zvukova
- Igre brojalicama
- Opisivanje slika
- Prepričavanje doživljaja.
- Traženje riječi koje se slažu, tj. rimuju (krava-trava, mrav-lav..)
- Traženje početnoga glasa u riječima (a-auto, š-škola...)
- Raščlanjivanje riječi na glasove (šešir-š_e_š_i_r, kuća-k_u_ć_a...)
- Sastavljanje glasova u riječi (o_k_o-oko, n_o_g_a-noga...)

Za razvoj vještine pisanja savjetuje se poticati razvoj grafomotorne vještine crtanjem, modeliranjem plastelina ili gline, nizanjem sitnih kuglica na konac, provlačenjem različitih vrsta i oblika kockica kroz određene otvore...

Što se tiče podučavanja, sve je više teorija zasnovanih na rezultatima brojnih istraživanja. Najproduktivniji rezultati dobiveni su u okviru transakcijske teorije razvoja Arnolda Sameroffa (2009.). Glavna je postavka **transakcijske teorije razvoja** da se **metoda podučavanja mora razlikovati za različite učenike**, budući da svaki od njih ima različite slabosti i jake strane. Te će se jake ili slabe strane tijekom vremena pojačavati ili slabjeti, što ovisi o tome koliko je metoda poučavanja bila prilagođena djetetu. Podučavanje mora biti usklađeno ne samo s pretpostavljenim postignućima koje djeca općenito postižu nakon jedne ili dvije godine učenja čitanja, nego i sa stupnjem postignuća svakoga pojedinoga djeteta. Dijete mora imati kontinuitet napretka u čitanju, a neobaziranje na njegov prethodni napredak proizvodi diskontinuitet i sprječava ga da dobije najpovoljniji oblik podučavanja.¹⁹ Istraživanja koja su u osnovnim školama SAD-a poduzeli istraživači McDonaalda, Morrison i njegovi suradnici govore o tome kako je učinkovito podučavanje čitanja ono koje je različito za različitu djecu. Veoma važan aspekt podučavanja je i organizacija podučavanja i učenja u tijeku školskoga sata i dana. Vrijeme provedeno u učionici dijeli se na vrijeme provedeno u

---

Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 23.

¹⁹ Čudina-Obradović, Mira. Navedeno djelo, 2014. Str. 61.

organiziranju rada i vrijeme provedeno u radu. Vrijeme provedeno u radu je ono vrijeme u kojemu se događa stvarno učenje u svijesti učenika. Čudina-Obradović navodi kako hrvatski jezik ulazi među one jezike koji imaju veliku pravopisnu jasnoću (pored talijanskog, finskog, grčkog, španjolskog, albanskog i turskog). Pravopisna jasnoća sastoji se od dva svojstva: pravopisne dosljednosti i slogovne strukture. Pravopisna dosljednost izražena je u dosljednoj povezanosti jednog sloga i jednog glasa. U hrvatskom jeziku ta je dosljednost velika.²⁰ Djetetu u Hrvatskoj je stoga lakše nego vršnjacima u nekim drugim zemljama s manjom pravopisnom jasnoćom razumjeti da se pisani znak odnosi uvijek na isti glas i ta mu svijest olakšava brzo usvajanje čitanja.

Početak podučavanja čitanja (i pisanja) je u hrvatskom jeziku osjetljivo pitanje prije svega što se najprije kreće od slova zbog dominacije fonemskoga puta u jeziku. Često se na taj način čitanje dovede do savršenstva, a izostane pravi smisao čitanja, a to je razumijevanje pročitano. Čudina-Obradović ističe kako učenje čitanja treba započinjati rečenicom i riječju. **Riječ i njezino značenje mora biti temeljni element čitanja.**

Iz navedenog se može zaključiti kako je najbolja predškolska priprema za učenje čitanja u obitelji kvalitetan razgovor roditelja i djece, govor koji je prirodan, dok je za razvoj aktivnog i pasivnoga govornoga rječnika kao temelja razvoja pisanoga rječnika i čitanja važno razgovarati, prepričavati, pričati, objašnjavati, obostrano postavljati pitanja te interaktivno čitanje u kojemu sudjeluje i čitač i onaj kojemu se čita. Takav bi pristup trebalo preslikati i u vrtić.

1.4. Poteškoće u čitanju

Aktivnost čitanja odvija se kroz sljedeće procese:

- Raščlamba riječi u glasove
- Učenje i pronalaženje korespondencije između napisanog slova i pripadajućeg glasa (dešifriranje)
- Povezivanje glasova u cjelovitu riječ
- Uočavanje značenja riječi
- Ponavljanje prethodnog procesa u sljedećoj riječi

---

²⁰ Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 73.

- Uočavanje zajedničkog smisla prethodne i nove pridružene riječi
- Ponavljanje prethodnog procesa do posljednje riječi u rečenici
- Uočavanje smisla cjeline rečenice
- Usklađivanje smisla rečenice s cjelinom teksta

Kad učenik potpuno usvoji vještinu čitanja, dešifriranje je u tolikoj mjeri dobro da ono postaje potpuno automatizirano i pozornost može usmjeriti na ono što čita.²¹ Čudina-Obradović ističe da je glavna odlika u stjecanju čitalačkih vještina automatizacija te da ona izostaje u djece koja nemaju dobro razvijenu fonemsku svjesnost.²² Dobro razvijena fonemska svjesnost omogućuje postizanje točnosti u čitanju, a osobito dolazi do izražaja u pisanju kada dijete mora sastaviti riječ „u glavi“ rastavljanjem na glasove i zamjenjivanjem glasova slovima. U prvom razredu većina djece bez teškoća usvaja čitanje. Međutim, neka djeca imaju poteškoća pri učenju čitanja. Dijete koje je sasvim normalne, pa čak i iznadprosječne inteligencije može teško usvajati vještinu čitanja. Neki od najvećih umova, poput Einsteina, Leonarda daVincija i Christiana Andersena imali su probleme s čitanjem u djetinjstvu. Specifične teškoće u savladavanju svih zadataka u kojima je potrebno čitanje zove se disleksija. Riječ disleksija dolazi od grčke riječi “dys” – slab, loš, neprimjeren i riječi “leksis” – jezik, riječ. Disleksija nije bolest, nije vezana uz dob, obrazovanje niti inteligenciju. Disleksija je poremećaj čitanja i pisanja, vezana je uz teškoće usvajanja školskog gradiva jer dijete teže čita i piše, ili teže rješava matematičke zadatke (naročito zadatke s riječima). Disleksija je jedna od specifičnih poteškoća učenja i pojavljuje se u čitanju i pisanju, brojevnom i ponekad notnom zapisu. Disgrafija je smanjena sposobnost djeteta da svlada vještinu pisanja (prema pravopisnim načelima određenog jezika). Očituje se mnogobrojnim, trajnim i tipičnim pogreškama. Teškoće nisu povezane s neznanjem pravopisa. Trajno su zastupljene bez obzira na dovoljan stupanj intelektualnog i govornog razvoja, uredan sluh i vid, te školovanje. Iako se u mnogim slučajevima specifične poteškoće u pisanju javljaju zasebno, česti su slučajevi da se u djeteta disleksija i disgrafija javljaju istovremeno.

Neki od simptoma u predškolskoj dobi koji mogu ukazivati na poteškoće u učenju čitanja i pisanja su sljedeći:

- Kasno progovaranje i usporen govorno-jezični razvoj
- Siromašan rječnik

²¹ Čudina-Obradović, Mira. Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2002. Str.16.

²² Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 20.

- Dugo zadržavanje grešaka u izgovoru glasova
- Teškoće govorno-jezičnog izražavanja
- Agramatizmi u govoru
- Teškoće u učenju pjesmica i brojalica
- Teškoće u pamćenju
- Nerazvijena fonološka svjesnost i nakon 6. Godine
- Poteškoće zadržavanja pažnje
- Nespretnost u krupnoj i finoj motorici
- Nesigurnost u prostorno-vremenskim odnosima
- Hiperaktivnost, impulzivnost
- Nezainteresiranost za crtanje i pisanje
- Nemotiviranost, te nedostatak interesa za slikovnice i čitanje²³

Prvoškolci koji imaju teškoća u učenju čitanja pokazuju neke tipične simptome:²⁴

- Teškoće u glasovnoj raščlambi (nemogućnost klasifikacije prema početnom ili završnom glasu, neprepoznavanje rime i aliteracije, neprepoznavanje početnog glasa u riječi)
- Nemogućnost čitanja besmislenih riječi
- Nemogućnost rastavljanja riječi na glasove i sastavljanje niza glasova u riječ
- Čitanje „napamet“, pogađanje riječi po smislu cjeline u koju riječ pripada
- Izostavljanje slova pri čitanju i pisanju
- Umetanje, ispuštanje ili preokretanje slova kako bi se dobila poznata riječ ili poznati smisao

Dijete oko 9 godine, pred kraj drugog razreda, pokazuje jasne znakove disleksije, a to su:

- Dijete izražava jasnu odbojnost prema čitanju
- Čita pojedinačne riječi bez razumijevanja smisla rečenice
- Ritam njegova glasnog čitanja ne slijedi ni smisao riječi, niti smisao rečenice

---

²³Predčitačke vještine. Dostupno na: <http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (17.03.2018.)

²⁴ ²⁴ Čudina-Obradović, Mira. Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2002. Str. 27.

- Povezivanje glasova u riječ je neprirodno, uz zastajkivanja, slovkanje i ponavljanje dijelova riječi
- Često čita „nepostojeće“ riječi ili iskrivljuje postojeće u skladu sa svojim očekivanjima

Sve dok ne ovladaju vještinama navedenima za predškolsku dob, njihovo vježbanje čitanja bit će neučinkovito unatoč velikom vremenu utrošenom na vježbanje čitanja. Međutim, i djeca velike inteligencije mogu imati poteškoća u čitanju. Takva djeca su često darovita u matematičkom, likovnom ili glazbenom području, ali imaju teškoća u školi koje najviše dolaze do izražaja u prvom razredu prilikom učenja čitanja. Ona će biti svrstana među djecu s teškoćama u učenju te će takav postupak onemogućiti daljnji razvoj darovitosti. Tada je potreban veći trud roditelja i škole da se na vrijeme prepozna daroviti disleksičar i da se na vrijeme spriječi njegov nazadak.

2. Školske knjižnice u promicanju čitanja

Knjiga nije predmet. Ona je čarolija. Dobre knjige moraju putovati iz ruke u ruku. Na tom putu uvijek se nešto zanimljivo dogodi s ljudima i knjigama. Prepoznavanje, ljubav ili mržnja, razumijevanje, otkrivanje novoga i nepoznatoga, a katkad i staroga i poznatoga.²⁵

Melita Rundek

Visinko²⁶ navodi kako je čitanje najvažniji prediktor u obrazovanju te u cjeloživotnome učenju. Prema onome kako učenik čita, što čini njegove čitalačke sposobnosti i vještine te kakav je njegov svekoliki odnos prema čitanju navodi kako je moguće predvidjeti kako će učenik uspijevati u pojedinome području obrazovanja budući da je čitanje uključeno u gotovo sva područja života.

Djeca koja su zajedno s roditeljima i u predškolskim ustanovama stekla pozitivan stav prema slikovnicama i drugim vrstama tekstova, pokazuju kao prvoškolci **pozitivnu početnu čitalačku motivaciju kad:**

- provode duža razdoblja u samostalnom razgledavanju slikovnica i knjiga,
- pokušavaju povezati napisane cjeline riječi sa značenjem i slikom
- postupno pokušavaju dešifrirati jednostavan tekst koji je povezan sa slikama,
- uživaju u svakom «otkrivanju» značenja napisanih riječi ili rečenice
- provode duža razdoblja u samostalnim pokušajima dešifriranja priče²⁷

Međutim, kako bi učenik bio u stanju čitati s razumijevanjem, potrebno je proći u razvoju kroz tri vrste čitalačke motivacije: predškolsku, početnu školsku motivaciju i motivaciju za izvanškolsko čitanje. U ovom radu opisani su neki od osnovnih preduvjeta predškolske i početne školske motivacije. U nastavku ovog rada govorit će se o poticanju školske motivacije čitanja kroz ulogu školske knjižnice u promicanju čitanja. Opisat ću pojedine projekte i aktivnosti provedene s učenicima razredne nastave u OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu.

---

²⁵ Citati i poslovice o knjigama. Dostupno na: www.ss-strukovna-sk.skole.hr/. (04.04.2018.)

²⁶ Visinko, Karol. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb:Školska knjiga, 2014. Str. 161.

²⁷ Čudina-Obradović, M. Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja. Zagreb : Udruga roditelja Korak po korak, 2000. Str. 157.

2.1. Knjižnica i škola

„Školska knjižnica je fizički i digitalni prostor škole namijenjen za učenje, gdje su čitanje, istraživanje, razmišljanje, mašta i kreativnost od središnje važnosti učenicima na njihovom putu od informacija do znanja, te od ključne važnosti za njihov osobni, društveni i kulturni razvoj.“²⁸ Kako bi ostvarila navedeno, barem donekle, važno je da je školski knjižničar u stanju identificirati čitateljske interese, a još je važnije pobuditi interes za čitanje. Odabirom primjerenih i zanimljivih aktivnosti i pored osmišljene, bliske i kvalitetne suradnje s razrednim ili predmetnim učiteljem školski knjižničar u mogućnosti je utjecati na razvoj čitalačkih vještina, kreativnosti te tako u velikoj mjeri utjecati na djetetov razvoj. „Danas se u svijetu provode brojni programi i projekti poticanja čitanja. Svi su oni usmjereni prema istom – poduzeti sve moguće da djeca ne samo čitaju i razvijaju vještine čitanja, nego i da zavole čitanje i da su „motivirana iznutra“, a ne prisiljavana na čitanje. Razvijanje interesa za čitanje među djecom i mladima više je problem strategija kako privući one koji nisu čitatelji i korisnici nego one koji već imaju te navike i iskazuju interes.“²⁹ Knjižnice su u velikoj mjeri odgovorne za promicanje čitanja. Putem svojih programa nastoje svim učenicima približiti čitanje i ukazati na važnost istog u svakodnevnom životu.

U nastavku ovog rada navest će se konkretni primjeri različitih aktivnosti u radu školske knjižnice Osnovne škole Vladimira Nazora u Potpićnu. Prikazat će se važnost takvih aktivnosti, kako oni utječu na školsku djecu te na koji način školski knjižničar surađuje sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa.

---

²⁸ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb, 2016. Str. 19.

²⁹ Stričević, Ivanka. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica: uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. // Čitanje – obaveza ili užitak / uredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str. 46.

2.2. Programi za poticanje čitanja u školskoj knjižnici

Od samog osnutka 1970. godine u školi djeluje knjižnica. Fond knjižnice sadrži oko 8000 knjiga, 10 časopisa za sve uzraste, 50-ak DVD-A te nekoliko audio i videokazeta.. Knjižnica okuplja učenike svih uzrasta u druženju, nastavnim satovima, igri i učenju. Školska knjižnica nije samo mjesto za učenje, već i mjesto za druženje. Školska knjižničarka osim obaveznih lektirnih naslova nabavlja i naslove za čitanje iz užitka, periodiku, stručnu literaturu, enciklopediju, edukativne društvene igre i ostalo. U knjižnici učenici često provode slobodno vrijeme, u njoj igraju društvene igre ili se koriste računalom. Knjižnica Osnovne škole Vladimira Nazora u Potpićnu provodi mnoštvo programa vezanih uz poticanje čitanja. Oni su različiti, provode se stalno ili povremeno i svi imaju isti cilj – potaknuti ljubav prema čitanju kod djece. Neki od programa i aktivnosti koje ova školska knjižnica provodi su:

- **Nacionalni kviz za poticanje čitanja**-svake godine u Mjesecu hrvatske knjige u školskoj se knjižnici organizira rješavanje kviza koji provodi Hrvatski centar za dječju knjigu i Odjel za djecu i mladež Gradske knjižnice s Mediatekom, a za učenike koji sudjeluju u kvizu organizira se i odlazak na završnu svečanost u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu³⁰

- **kvizovi**-osim Nacionalnog kviza za poticanje čitanje, školska knjižničarka provodi niz kvizova s učenicima od 1. do 8. razreda. Riječ je ponajviše o kvizovima vezanim uz pročitane lektire, obilježavanje značajnijih datuma (Mjesec hrvatskoga jezika, Tjedan dječje knjige, Dan autorskih prava, obilježavanje godišnjice rođenja znamenitih ličnosti, Božićni kviz...)

- **edukativni posjeti Gradskoj knjižnici učenika prvih razreda**- učenici prvog razreda na početku školske godine odlaze s knjižničarkom na edukativno predavanje na kojem im knjižničarke u Gradskoj knjižnici podijele besplatnu jednogodišnju člansku iskaznicu.

- svake godine školska knjižničarka s nekoliko učenika starijih razreda odlazi u vrtić gdje im zajedno pričaju priče, potiču djecu da zajedno s njima dramatiziraju priče, a i ugošćuju u školskoj knjižnici djecu iz obližnjeg vrtića

- **Natjecanje u čitanju na glas** – knjižničarka se svake godine uključuje u ovo natjecanje na kojem se natječu učenici od 3. do 8. razreda u čitanju na glas. Pokretači natjecanja su Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva i Narodna knjižnica i

---

³⁰ Knjižnice Grad Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-odjel-za-djecu-i-mladez/projekti-6033/nacionalni-kviz-za-poticanje-citanja-1621/1621>. (24.03.2018.)

čitaonica Vlado Gotovac Sisak. Cilj koji se želi postići ovim natjecanjem je razvoj čitalačkih navika, poticanje čitanja na glas i popularizacija knjige. Svake godine učenici škole sudjeluju na općinskoj razini natjecanja koje se organizira u Gradskoj knjižnici.

- **Čitanjem do zvijezda**-natjecanje u znanju i kreativnosti svake se godine od 2011. organizira u Čakovcu u organizaciji Hrvatske mreže školskih knjižničara i škole domaćina. Naša škola redoviti sudjeluje na ovom natjecanju, a prošle je godine osvojila drugo mjesto na državnoj razini natjecanja.

- **kreativne radionice** u sklopu obilježavanja važnijih datuma, primjerice: Međunarodnog dana dječje knjige, Dan materinjeg jezika i sl.

- **top naslovi lektira**-učenici svakog razreda sudjeluju u odabiru najbolje lektire tako da u kutiju koja se nalazi u knjižnici ubacuju ocjenu pored naslova lektire u tom mjesecu. Na kraju nastavne godine zbrajaju se ocjene i proglašava najbolja lektira te se ljestvica najboljih knjiga objavi na web stranici škole i oglasnoj ploči knjižnice

- **literarni natječaj *Čašto je ljubav?***- školska knjižnica svake godine raspisuje literarni natječaj pod naslovom *Čašto je ljubav?* povodom Valentinova za učenike od 1. do 8. razreda. Povjerenstvo u sastavu školske knjižničarke i dvije učiteljice hrvatskog jezika odabire najbolje literarne radove u kategoriji mlađih i starijih razreda. Na školskoj svečanosti povodom obilježavanja Valentinova uz prigodan se program proglase najbolji radovi, a učenicima koji osvoje prva tri mjesta podijele se prigodne nagrade u obliku pohvalnica, besplatnih kino ulaznica i ostalo. Prigodan program koji nastaje suradnjom knjižničarke i učiteljice hrvatskog jezika te razrednih učiteljica često uključuje kvizove na temu Valentinova, snimanje spotova učenika na neku od ljubavnih pjesama, dokumentarnih filmova o ljubavi i sl.

- **čitateljski klub**-u školskoj je knjižnici organiziran čitateljski klub učenika od 1. do 4. razreda. Okuplja desetak učenika koji se jednom mjesečno okupljaju u knjižnici, raspravljaju i iznose dojmove o pročitanim djelima. Često se pored razgovora o pročitanim pričama organizira kreativna likovna radionica, dramatiziraju se omiljeni ulomci, a česte se u knjižnici organizira gledanje ekranizacije pročitanih djela.

3. Čitanje životinjama

*Samo vam pas može dati beskrajnu ljubav, nemojte ga iznevjeriti.*³¹

Nepoznati autor

Pet-terapija ili terapija uz pomoć životinja počela se u školi primjenjivati kod djece koja imaju problema s čitanjem. Djecu se potiče da čitaju na glas pred publikom koja se sastoji od vjernih slušatelja psića.³² U nastavku rada obradit će se utjecaj prisutnosti životinja, konkretno pasa na razvoj čitalačkih vještina te na primjeru radionice održane u školskoj knjižnici OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu prikazat će se realizacija iste. Prije toga govorit će se i o tome kako ljudska prisutnost utječe na pse, tj. o suživotu i interakciji ljudi i pasa koji seže daleko u prošlost.

3.1. Kako ljudi utječu na pse i psi na ljude?

Prema nedavnoj studiji u časopisu PLoS ONE istraživači su željeli steći uvid u odnos gospodar-pas iz pseće perspektive.³³ Oni su po prvi puta uspješno skenirali mozak psa koji je bio budan i svjestan cijelo vrijeme postupka. Pse su po načelu Pavlovljeva refleksa istrenirali da pokret lijevom rukom asociraju s dobivanjem nagrade, dok su pokret desnom rukom povezali s odsustvom nagrade. U eksperimentu se pokazalo da se pri pokretu lijeve ruke u psa aktivirao centar koji se kod ljudi povezuje s nagrađivanjem. Desna ruka nije izazvala nikakve reakcije u mozgu psa. Istraživanje je pokazalo da psi pomno prate ljude i njihove signale. U studiji se ističe i evolucijska povezanost ljudi i pasa, tj. psi su mogli utjecati na neke dijelove čovjekova života, poput razvoja jezika i drugih civilizacijskih alata. Poznato je da su se još u 18. stoljeću redovnici u jednom manastiru u New Yorku oslanjali podjednako na molitve i na životinje u pokušaju rješavanja psihičkih problema. Ti pozitivni rezultati potvrđeni su kasnije u mnogobrojnim studijama.

---

³¹ Citati o psima i ljudima. Dostupno na: http://drustvo-sapa.hr/pas-citati/citati_o_psim_a_i_ljudima (26.03.2018.)

³² Djeca vježbaju čitanje čitajući psima. Dostupno na: <http://klinfo.rtl.hr/djeca-2/skolarci/djeca-vjezbaju-citanje-citajuci-psima/> (27.03.2018.)

³³ Znanstvenici uspješno 'čitati misli' psu: Po prvi puta detaljno skenirana moždana aktivnost čovjekovog najboljeg prijatelja! Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost> (25.03.2018.)

Važno je istaknuti kako je **najvažnije da osoba prihvati životinju**. Svatko tko životinje ne voli ili ih se boji, neće imati nikakve koristi od toga što ih ima u blizini.³⁴ Brojna su istraživanja pokazala **blagotvorne učinke suživota pasa i ljudi**, navest ćemo neke od njih:³⁵

- Samo posjedovanje kućnog ljubimca smanjuje stres i posljedično tome vjerojatnost pojave neke bolesti.
- Životinje mogu pomoći da se djeca nauče odgovornosti. One su katkad za neke mentalne i fizičke probleme bolji terapeuti od profesionalaca.
- Graham Ford iz njemačke udruge „Tiere helfen Menschen“ koja je posvećena pomaganju ljudima pomoću kućnih ljubimaca kaže kako životinje otvaraju nove svjetove. Članovi udruge odlaze u posjet staračkim domovima, bolnicama u vrtićima u pratnji životinje. Stariji ljudi odjednom postaju komunikativniji.
- Berlinski liječnik Eckart von Hirschhausen, nakon studije o druženju pasa i kronično nezaposlenih ljudi, kaže kako su psi pomogli ljudima u izlasku iz depresije. Hirschhausen kaže kako bi roditelji trebali birati kućnog ljubimca na temelju toga koja će životinja dijete naučiti odgovornosti i empatiji. Po njemu su dlakave životinje koje pokazuju osjećaje korisnije od, primjerice, kornjače koje samo gledaju ispod oklopa i žvaču salatu.
- Ljudi koji imaju psa mnogo se brže oporavljaju od operacije srca. Izvođenje psa u šetnju pomaže u snižavanju krvnog tlaka i razine kolesterola u krvi, a i samo milovanje psa snižava puls i tlak.
- Vlasnici pasa rjeđe posjećuju liječnike nego ljudi bez ljubimca.
- Ljudi s kućnim ljubimcima, neovisno kojem se ljubimcu radi, osjećaju se manje osamljeno.
- Članovi obitelji koje imaju kućnog ljubimca općenito su više povezani te lakše i brže rješavaju konflikte
- Pseća slina sadrži enzim lizozim koji uništava većinu bakterija pa rane brže zacjeljuju.
- Kad je riječ o mačkama, frekvencija koju proizvode pređenjem potiče lučenje protuupalnih kemikalija u tijelu, što ublažava upalne procese. Zanimljiv je i podatak da ako mačka leži blizu glave osobe koja trpi napadaj migrene, bol će brzo nestati.

---

³⁴ Psi-iscjelitelji ljudske duše i tijela. Dostupno na: <http://www.mojipsi.com> (28.03.2018.)

³⁵ Životinje imaju terapijski učinak na ljude. Dostupno na: <https://www.slobodnadalmacija.hr/scena/mozaik/clanak/id/78361/>. (28.03.2018.)

- Psi vrlo često znaju prepoznati razne potencijalno opasne simptome kod ljudi i „dijagnosticirati“ ih, primjerice, psi mogu detektirati promjene u mirisu tijela koja upućuje na nisku razinu šećera u krvi, smanjuju tjeskobu i agresivno ponašanje kod autistične djece. Pasma meksičkih golokoža pomaže ljudima s kroničnom boli uzrokovanom stanjima poput fibromialgije, labradori i retriveri obučavaju se da potiču pacijente s demencijom da jedu obroke, uzimaju lijekove, odmaraju se i spavaju kada je to potrebno, pomažu smanjiti uznemirenost kod bolesnika oboljelih od Alzheimerera i potiču socijalnu interakciju, a mogu biti osposobljeni da djeluju i kao sustav upozorenja na napadaje epilepsije.³⁶

3.1.1. Psi nas čitaju

Aleksandra Horowitz navodi kako **ljude njihovi psi razumiju**.³⁷ Oni ih proučavaju i promatraju. Psi posjeduju posebno znanje o ljudima u smislu koji nije verbalan. Oni to znanje stječu pogledom, a još više iz mirisa i kretnje osoba. Psi brzo nauče prepoznati obuvanje cipela koje za njih znači da slijedi šetnja. Oni po navici promatraju ponašanje te vide namjeru osoba čak i kad oni misle da se ničim ne odaju. Psi su veoma osjetljivi na čovjekov pogled kao i na promjene u tom pogledu. Horowitz navodi kako lakoća kojom pas predviđa što će osoba učiniti dijelom je posljedica anatomije, a dijelom psihologije.³⁸ Psi čak dopunjavaju svoju moć predviđanja navodnom sposobnošću čitanja karaktera. Neki ljudi čak puste svojim psima da im izaberu ljubavne partnere. Neki tvrde da njihov pas može dobro procijeniti nečiju narav te da je u stanju prepoznati dvoličnu osobu ili loš karakter već pri prvom susretu. Psi su također osjetljivi na promjene mirisa povezane sa stresom. Mogu opaziti napinjanje mišića te promjenu zvuka pri ubrzavanju disanja ili dahtanju. Horowitz navodi da rezultati jednog istraživanja ukazuju na to da psi u komunikaciji s nama osjećaju razinu naših hormona. Stručnjaci su, promatrajući pse i njihove gospodare u pokusima okretnosti, otkrili povezanost dvaju hormona – testosterona kod muškarca i kortizola kod psa. Što je viša razina hormona kod muškaraca prije početka vježbe okretnosti, viša je razina stresa kod pasa (ako ekipa njegovog gospodara izgubi). U određenom su smislu psi osjetili da je razina hormona njihova gospodara visoka te je ta

³⁶ Kako psi upozoravaju ljude na zdravstvene probleme. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/fun>. (28.03.2018.)

³⁷ Horowitz, Aleksandra. Svijet iz pseće perspektive: što psi vide, njuše i znaju. Zagreb: Naklada Ljevak, 2012. Str. 169.

³⁸ Horowitz, Aleksandra. Svijet iz pseće perspektive: što psi vide, njuše i znaju. Zagreb: Naklada Ljevak, 2012. Str. 176.

emocija prešla i na njih. Možemo iz navedenoga zaključiti da nam psi nisu u stanju čitati misli, već da nas prepoznaju i mogu predvidjeti naše ponašanje. Također, psi su sposobni i za učenje. Sposobnost psa da ovlada novim postupcima ne može se uspoređivati s čovjekovom sposobnošću učenja. Oni uče iz uputa koje im njihovi gospodari upućuju te su u stanju učiti gledajući druge u određenim društvenim situacijama kad ih se, primjerice, motivira hranom.

Stanley Coren, kinolog, bavi se, između ostalog, i time u kojoj mjeri i kako psi razumiju ljude.³⁹ Ističe kako je komunikacija između ljudi i pasa često dvosmjerna, a obuka pasa ne svodi se samo na puko izdavanje i izvršavanje zapovijedi. Coren, pored mnogih suvremenih znanstvenika, tvrdi kako nas psi doista razumiju te da ne reagiraju samo na neverbalnu komunikaciju, već mogu naučiti značenje mnogih riječi. U prilog tome govori podatak da je profesor psihologije John Pilley naučio svoju kujicu graničarskog škotskog ovčara Chaser više od 1000 izraza. Taj pas je u stanju, prema Pilleyjevu opisu, prepoznati i donijeti svoje brojne raznolike igračke.

3.2. Zašto čitati psu?

Dobrobiti čitanja psu su višestruke. Djeca koja imaju zadaću savladati tu vještinu neophodnu za nastavak obrazovanja često nailaze na poteškoće. Te poteškoće mogu biti različite, od manjka pažnje i koncentracije, straha od javnog nastupa, nedostatka motivacije do jezično-govornih poteškoća i disleksije. Cilj roditelja i obrazovnog sustava je da te prepreke dijete što prije savlada te da mu čitanje ne bude nešto što mora, već aktivnost u kojoj uživa i za kojom samoinicijativno poseže. Jedan od načina na koji obrazovne ustanove to postižu je čitanje psu. Prvo pitanje koje većina postavlja učiteljici, knjižničarki ili nekom drugom tko predloži tu aktivnost često glasi: *Zašto čitati psu?* Neki od razloga navedeni su u poglavlju o utjecaju psa na ljude. Jedan od najvažnijih razloga zašto čitati psu je jačanje samopouzdanja i vjere u sebe, a potom osvješćivanje važnosti čitanja u svakodnevnom životu te učenje kako se ponašati prema životinjama.

U nastavku ovog rada govorit će se o programu R.E.A.D. Čitaj (o) psu i njegovoj aktivnosti u svijetu i našoj zemlji.

---

³⁹ Koliko nas naši psi razumiju. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/koliko-nas-nasi-psi-razumiju-20160122>. (29.03.2018.)

3.2.1. Program R.E.A.D. Čitaj (o) psu

R.E.A.D. je kratica za Reading Education Assistance Dogs-licencirani program registriran kod Intermountain Therapy Animals u Sjedinjenim Američkim Državama osnovan 1999. godine.⁴⁰ R.E.A.D. je program koji je osmišljen kako bi se djeci pomoglo da poboljšaju sposobnost čitanja. Pas u ovom programu zajedno s vodičem koji je ujedno i njegov vlasnik-volonter odlazi u škole, školske i narodne knjižnice gdje sluša djecu koja mu čitaju. R.E.A.D. u knjižnicama provodi se kao motivacijski oblik, koji je djeci zabavan i poučan. Takav oblik programa naziva se Animal Assisted Activity (AAA) ili Aktivnost uz pomoć životinja. Provodi se jednom tjedno, jednom mjesečno ili prema dogovoru, bez unaprijed definiranih ciljeva. R.E.A.D. u školama se odvija u suradnji sa stručnom osobom koja prati i dokumentira djetetov napredak uz unaprijed određene ciljeve. Takav oblik naziva se Animal Assisted Therapy (AAT) ili Terapija uz pomoć životinja.⁴¹

Ciljevi ovog programa su:⁴²

- Povećanje i poboljšanje sposobnosti usmenog izražavanja kod djece
- Poticanje i promicanje navike čitanja.
- Poticanje motivacije i pažnje.
- Lakše razumijevanje pročitanih tekstova.
- Smanjenje stresa i tjeskobe.
- Poticanje ugodnog i opuštenog druženja.
- Poticanje socijalne interakcije i komunikacije
- Promicanje mentalne stimulacije djeteta.
- Poboljšanje školskog uspjeha.
- Razvijanje osobne inicijative kroz izbor tekstova i tema od interesa.
- Povećanje atraktivnosti i znatiželje o svijetu pasa i prirode općenito.

Dok čitaju psima, djeca se opuste. Djeca koja tek počinju čitati često imaju poteškoće i teško čitaju. Razlog nije u tome što nisu u stanju čitati, već se osjećaju nelagodno, uzbuđeno,

---

⁴⁰ Intermountain Therapy Animals:pets helping people. Dostupno na: http://www.therapyanimals.org/ITA_Programs.html (29.03.2018.)

⁴¹ R.E.A.D. Dostupno na: <http://urbanpet.hr/read/> /30.03.2018.)

⁴² Ako dijete ima problema s čitanjem, neka čita psu. Dostupno na: <https://klokanica.24sata.hr/skolarci/slobodne-aktivnosti>. (30.03.2018.)

brinu se hoće li pogriješiti i hoće li ih tko kritizirati. Sve to dovodi do otežanog savladavanja čitanja što može biti daljnji uzrok otpora prema čitanju.

Goranka Rosanda Furlan iz Udruge za pet therapy Indeficienter iz Vinkurana prva je u Hrvatskoj počela provoditi program R.E.A.D. koji je dio terapijskog programa sa psima.⁴³ Udruga za Pet therapy Indeficienter osnovana je 2012. godine kao prva Udruga u Republici Hrvatskoj registrirana za djelatnost provedbe intervencija potpomognutih životinjama, a od 2014. je filijala R.E.A.D. za Hrvatsku te provodi program „Čitaj (o) psu“ koji se kontinuirano izvodi u knjižnicama i školama te ima preko deset aktivnih volonterskih R.E.A.D. timova na području gradova Pule, Pazina, Labina, Rijeke, Krka, Šibenika, Osijeka i Zagreba, a uključeno je oko 500 djece školskog i predškolskog uzrasta. Timovi koje čine volonteri i njihovi psi ljubimci prolaze edukaciju te evaluaciju od strane savjetnika za ponašanje pasa pri UPTIV-u.⁴⁴

3.3. Program R.E.A.D. u školskoj knjižnici OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu

Slika 1. Kyuss u knjižnici OŠ Vladimira Nazora u Potpićnu

⁴³ Ako dijete ima problema s čitanjem, neka čita psu. Dostupno na: <https://klokanica.24sata.hr/skolarci/slobodne-aktivnosti>. (30.03.2018.)

⁴⁴ Kujica Mara sjajan je saveznik u borbi protiv disleksije. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/> (30.03.2018.)

U šk.god. 2017./2018. u knjižnici Osnovne škole Vladimira Nazora u Potpićnu proveden je program R.E.A.D. Program je provela volonterka programa R.E.A.D. Čitaj (o) psu-Lana Demark sa svojim psom Kyussom u koji je bilo uključeno desetero učenika: petero učenika 1. razreda, troje učenika 2. razreda i dvoje 3. razreda. Prije početka održavanja programa voditelj programa R.E.A.D. Čitaj (o) psu Aleš Furlan i vlasnica psa Lana Demark uz prisustvo Kyussa održali su roditeljski sastanak za roditelje djece polaznika programa kako bi ih upoznali s programom, načinima na koje se on provodi i ciljevima istog.

Slika 2. Učenik 2. razreda čita Kyussu

U razdoblju od mjeseca studenog 2017. do travnja 2018. tijekom kojeg je održano osam radionica u trajanju od dva školska sata, učenici su pokazali velik interes za čitanje i napredak u istome. Radi lakšeg održavanja radionica učenici su bili podijeljeni u dvije grupe te su, najčešće petkom, dolazili u školsku knjižnicu gdje su s knjižničarkom i voditeljicom programa Lanom Demark sjeli uokolo psa Kyussa. Prije toga svatko je od njih odabrao omiljenu slikovnicu. Među djecom koja su polazila program nije bilo disleksičara. Kod nekoliko su učenika uočene blage jezično-govorne poteškoće, dok je kod većine ostalih primijećen nedostatak motivacije te strah od javnog nastupa.

Slika 3. Učenik 1. razreda čita Kyussu

Već pri prvom susretu s Kyussom u zraku se mogla „opipati“ opuštenost i lakoća prilikom održavanja radionice. Od samog početka druženja sa psom vladala je pozitivna atmosfera u kojoj su se djeca osjećala sigurno i prihvaćeno. Djeca su sama birala što žele čitati psu. Najčešće su to bile slikovnice ili kratke priče.

Učenici prvog i drugog razreda najradije su čitali *Slikopriče* Željke Horvat-Vukelja, *Duricu* Ivice Bednjanca, različite dječje enciklopedije o dinosaurima i ostalim životinjama, dok su učenice trećeg razreda rado čitale priče o *Maši* Sanje Pilić. Često su birali i oblik čitanja u paru, najčešće prilikom čitanja dogodovština Durice i njezinog prijatelja. Kako bismo provjerili jesu li djeca razumjela smisao pročitano, često smo ih poticali da ostalima prepričaju priču. Djeca su bez obzira na određene poteškoće i zastajkivanja prilikom čitanja znala veoma dobro prepričati priče. Prilikom prepričavanja voditeljica je djeci postavljala i pitanja o značenju pojedinih riječi pa ukoliko dijete nije znalo odgovoriti, objasnila je učeniku i ostalima što znači određeni pojam. Svako dijete čitalo je od 5 do 10 minuta. Kada je dijete pogriješilo u čitanje,

zastalo ili preskočilo koju riječ, voditeljica je tražila da dijete ponovno pročita riječ jer pas nije čuo. Time se dijete ne kritizira, već se skreće pozornost na to da će pas rado slušati ponovno.

Slika 4. Učenik 1.razreda čita Kyussu

Često su se djeca znala prisjetiti i nekih vlastitih životnih iskustava na koja ih je pojedina priča podsjetila pa su i to podijelila s ostalima. Prilikom svake sljedeće radionice na djeci se, osim odličnih pomaka u čitalačkim vještinama, uočavalo više samopouzdanja, a i motiviranost za čitanje je rasla. Osjetilo se kako se djeca pored psa osjećaju ugodno i hrabrije u iznošenju svojih misli i dojmova. Radionica sa psom pokazala je kako se inače sramežljiva i zatvorena djeca pred psom lakše izražavaju i oslobađaju emocionalne napetosti. Kyuss je sve vrijeme mirno ležao mašući repom, pružajući šapu, a ponekad je znao i zadrijemati. Djeca su na svaki njegov pokret reagirala oduševljenjem i odobravanjem. Nakon održanih radionica upitali smo njihove učiteljice o tome primjećuju li na nastavi pomake u čitalačkim i komunikacijskim vještinama djece koja su pohađala ovaj program.

Učiteljica učenika prvog razreda je istaknula kako kod troje djece uočava velik, dok je kod dvoje djece uočen nešto manji napredak u čitalačkim vještinama.

Učiteljica drugog razreda primijetila je kako se jedan od učenika prije polaska na radionice nikad nije samostalno javljao za čitanje te kako se nakon čitanju psu često javlja za čitanje i odgovaranje na pitanja prilikom provjeravanja razumijevanja pročitano. Kod drugog učenika primjećuje iznimno velik napredak u čitanju, dok kod treće učenice više nije prisutan bezvoljan stav i negodovanje kada dobije zadatak da nauči čitati ili prepričati priču za domaću zadaću.

Učiteljica trećeg razreda kazala je kako je veoma ugodno iznenađena velikim napretkom u čitanju kod obaju učenika.

Zaključak

U ovom radu opisani su neki od najvažnijih čimbenika koji utječu na stjecanje predčitalačkih i čitalačkih vještina. Cilj je bio ukazati na koje sve načine mogu obitelj i obrazovni sustav u ranim fazama djetetovog usvajanja čitanja pomoći u usavršavanju istog i uklanjanju eventualnih poteškoća. U razdoblju od 7. do 9. godine djetetov snažni kognitivni razvoj omogućuje, između ostalog, sposobnost čitanja. Svakodnevno se u školama susrećemo s djecom koja zbog veoma različitih uzroka tu sposobnost u ključnom razdoblju ne usavrše u dovoljnoj mjeri. To često dovodi do poteškoća u učenju, ali i socijalizaciji djeteta i problemima u odnosima s vršnjacima. Začarani krug nemoći javlja se kad dijete osjeća ili misli da nije dovoljno dobro ili sposobno što dodatno potkopava njegovo samopouzdanje, a to onda dovodi do unutarnjih emocionalnih blokada, straha od čitanja i općenito do straha od neuspjeha. Dijete se povlači u sebe ili problematičnim ponašanjem skreće pozornost s pravog problema. Roditelji, učitelji te školska knjižničarka zajedno s ostalim djelatnicima stručne službe dužni su na vrijeme prepoznati djecu s navedenim problemima te zajedničkim snagama, a to su prije svega stručnost i pedagoški pristup, riješiti takve i slične poteškoće s kojima se djeca suočavaju.

Pokušala sam pokazati kako se, osim uz pomoć obitelji i obrazovnog sustava, poteškoće u čitanju mogu veoma uspješno ukloniti dolaskom psa u školu. Pas svojom nenametljivom prisutnošću pruža veliku pomoć, on se djeci koja čitaju ne smije i ne kritizira ih. Pas pažljivo sluša, promatra dijete i motivira ga da se aktivno uključi u proces čitanja. Dijete pred psom nema straha kao pred vršnjacima, a pas dopušta djetetu da čita vlastitim ritmom. Stvara se krug povjerenja, prisnosti i prihvaćanja, a to su uvjeti u kojima djeca, kao i odrasli, mogu dati najbolje od sebe.

Nadam se da je ovaj rad barem donekle ukazao na važnost kvalitetnog razvoja početnog čitanja i na to koliko smo svi - roditelji, prosvjetni djelatnici, knjižničari, ljubitelji znanja i čitanja dužni svakodnevno brinuti o stvaranju okruženja koje će pridonijeti razvoju čitalačkih vještina.

Literatura

1. Ako dijete ima problema s čitanjem, neka čita psu. Dostupno na: <https://klokanica.24sata.hr/skolarci/slobodne-aktivnosti>. (30.03.2018.).
2. Citati i poslovice o knjigama. Dostupno na: www.ss-strukovna-sk.skole.hr/. (04.04.2018.).
3. Citati o psima i ljudima. Dostupno na: http://drustvo-sapa.hr/pas-citati/citati_o_psimi_i_ljudima (26.03.2018.).
4. Čudina-Obradović, M. Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja. Zagreb : Udruga roditelja Korak po korak, 2000. Str. 157.
5. Čudina-Obradović, Mira. Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2002. Str.16.
6. Čudina-Obradović, Mira. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga : Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2014. Str. 23.
7. Djeca vježbaju čitanje čitajući psima. Dostupno na: <http://klinfo.rtl.hr/djeca-2/skolarci/djeca-vjebaju-citanje-citajuci-psima/> (27.03.2018.).
8. Horowitz, Aleksandra. Svijet iz pseće perspektive: što psi vide, njuše i znaju. Zagreb: Naklada Ljevak, 2012. Str. 169. -176.
9. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb, 2016. Str. 19.
10. Intermountain Therapy Animals:pets helping people. Dostupno na: http://www.therapyanimals.org/ITA_Programs.html (29.03.2018.).
11. Kako psi upozoravaju ljude na zdravstvene probleme. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/fun>.(28.03.2018.).
12. Knjižnice Grad Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-odjel-za-djecu-i-mladez/projekti-6033/nacionalni-kviz-za-poticanje-citanja-1621/1621>. (24.03.2018.).
13. Koliko nas naši psi razumiju. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/koliko-nas-nasi-psi-razumiju-20160122>. (29.03.2018.).
14. Kujica Mara sjajan je saveznik u borbi protiv disleksije. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/> (30.03.2018.).

15. Lukin portal za djecu i obitelj. Dostupno na: <http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html>. (03.04.2018.).
16. Predčitalačke vještine. <http://maliprinczadjecu.wixsite.com/maliprinc/predcitacke-vjetine> (4.03.2018.).¹ Predvještine čitanja i pisanja. <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (10.01.2018.).
17. Predvještine čitanja i pisanja. <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (10.01.2018.).
18. Psi-iscjelitelji ljudske duše i tijela. Dostupno na: <http://www.mojipsi.com> (28.03.2018.).
19. R.E.A.D. Dostupno na: <http://urbanpet.hr/read/> /30.03.2018.).
20. Razvoj i vrste čitanja, tipologija čitatelja s obzirom na čitanje »neknjiževnih« tekstova. Kuvač-Levačić, Kornelija.. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/03.html> (27.02.2018.).
21. Stričević, Ivanka. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica: uloga knjižnica u poticanjufunkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. // Čitanje – obaveza ili užitak / uredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str. 46.
22. Visinko, Karol. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb:Školska knjiga, 2014. Str. 161.
23. Znanstvenici uspjeli 'čitati misli' psu: Po prvi puta detaljno skenirana moždana aktivnost čovjekovog najboljeg prijatelja! Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost> (25.03.2018.).
24. Životinje imaju terapijski učinak na ljude. Dostupno na: <https://www.slobodnadalmacija.hr/scena/mozaik/clanak/id/78361/>. (28.03.2018.).